

ZAŁĄCZNIK 10. REKOMENDACJE

INSTYTUCJA ZLECAJĄCA BADANIE	MINISTERSTWO KLIMATU I ŚRODOWISKA
TYTUŁ BADANIA	OCENA WPŁYWU DZIAŁAŃ II OSI PRIORYTETOWEJ PROGRAMU OPERACYJNEGO INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO 2014-2020 NA REALIZACJĘ CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH TEJ OSI WRAZ Z PODSUMOWANIEM POSTĘPU RZECZOWEGO I REZULTATÓW

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBSZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
WNIOSKI I REKOMENDACJE DOTYCZĄCE KILKU OBSZARÓW							
1.	<p>W.1.1 Uczestnicy badania postulowali znaczące uproszczenie procesów rozliczania wydatków. W ocenie części beneficjentów rozliczenie projektów w POIiŚ 2014-2020 w porównaniu do innych programów i funduszy jest bardzo drobiazgowe i czasochłonne. W szczególności dotyczy to kosztów zarządzania oraz kosztów pośrednich. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że w FEnIKS 2021-2027 założono wprowadzenie istotnych uproszczeń dotyczące zastosowania 7-procentowej stawki ryczałtowej na koszty pośrednie (liczone od kosztów bezpośrednich). Beneficjenci wiążą z tą zmianą duże nadzieje, zwracając jednocześnie uwagę na deficyt informacji na temat szczegółowych zasad stosowania uproszczonych form rozliczania wydatków.</p>	<p>R.1.1 Wskazane jest szerokie wykorzystanie uproszczonych metod rozliczania wydatków, w celu zmniejszenia obciążeń administracyjnych zarówno po stronie beneficjentów, jak i IW:</p> <p>a. Poza rozliczeniem kosztów pośrednich w formie ryczałtu określonego na podstawie kosztów bezpośrednich należy rozważyć również zastosowanie kwot ryczałtowych, np. w działaniach edukacyjnych, jak również stawek ryczałtowych, np. do rozliczenia kosztów zatrudnienia ekspertów lub kadry merytorycznej;</p>	środowisko	IZ i IP FEnIKS 2021-2027	Ujęcie odpowiednich zapisów wytycznych dotyczących kwalifikowalności wydatków we współpracy z kluczowymi interesariuszami, przygotowanie podręczników i przeprowadzenie szkoleń.	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBSZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
		b. Kluczowe znaczenie z punktu widzenia skutecznego wykorzystania uproszczonych metod rozliczania wydatków jest szybkie opracowanie podręcznika dla wnioskodawców i beneficjentów zawierającego konkretne przykłady zastosowania poszczególnych uproszczonych metod. Opracowując podręcznik należy kierować się bogatym instrumentarium wypracowanym w programach finansowanych ze środków EFS oraz programach EWT.					
2.	W.1.2 Szczególne obawy wnioskodawców, ale również przedstawicieli IW związane są z nowymi wymogami oraz kryteriami horyzontalnymi wyboru projektów do dofinansowania (np. zasady zgodności z DNSH), które na obecnym etapie nie są wystarczająco doprecyzowane.	R.1.2 Wskazane jest szybkie opracowanie i udostępnienie potencjalnym wnioskodawcom szczegółowych wytycznych lub materiałów pomocniczych odnoszących się do nowych wymogów oraz kryteriów horyzontalnych, które będą stosowane w FEnKS 2021-2027. Wskazane jest również przygotowanie i szybkie	środowisko	IZ FEnKS 2021-2027	Przygotowanie wytycznych i przeprowadzenie szkoleń.	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBZAR TEMATY CZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
		uruchomienie programu specjalistycznych szkoleń dla wnioskodawców i beneficjentów odnoszących się w szczególności do nowych wymogów oraz kryteriów, które będą stosowane w FEnIKS 2021-2027.					
3.	W.1.3 W ramach analizy zidentyfikowano liczne problemy dotyczące sposobu definiowania oraz stosowania wskaźników przez beneficjentów. Dobrym przykładem są wskaźniki dotyczące retencji stosowane w działaniu 2.1 POIiŚ 2014-2020, które były w bardzo różny sposób definiowane i stosowane przez beneficjentów, przez co są nieporównywalne. Przyczyn tego stanu rzeczy należy upatrywać w niewystarczająco precyzyjnych zapisach dokumentacji konkursowej oraz definicjach wskaźników. W konsekwencji interpretacja danych wskaźnikowych nie jest możliwa bez szczegółowej analizy dokumentacji technicznej każdego z projektów.	R.1.3 Rekomendowane jest doprecyzowanie w FEnIKS 2021-2027 zasad stosowania wskaźników w projektach oraz doprecyzowanie definicji kluczowych wskaźników, np. uzupełnienie o przykłady wyliczenia. Wskazane jest również zapewnienie większej dostępności definicji wskaźników dla wnioskodawców. Optymalną opcją jest zdefiniowanie w generatorze wniosków ¹ katalogu wskaźników, które będą obligatoryjne dla danego typu projektu (z opcją wprowadzenia wartości 0). Wskaźniki powinny mieć również przyporządkowane w systemie	środowisko	IZ i IP FEnIKS 2021-2027	Opracowanie katalogu definicji. Ujęcie odpowiednich funkcjonalności w generatorze wniosków lub innym narzędziu wspomagającym generowanie wniosku o dofinansowanie.	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna

¹ Lub innym systemie wspomagającym opracowanie wniosków o dofinansowanie.

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
		etykiety, które zawierają definicję wskaźnika oraz wytyczne dotyczące zasad jego stosowania.					
4.	<p>W.1.4 Wiele projektów dofinansowanych w II OP POIiŚ 2014-2020 można uznać za przykład dobrej praktyk. Niektóre przedsięwzięcia określiły nowe wzorce dotyczące skutecznej ochrony środowiska i adaptacji do zmian klimatu. Efekt ten widoczny jest we wszystkich wspieranych obszarach.</p> <p>W II OP POIiŚ 2014-2020 dofinansowano również przedsięwzięcia, które wnoszą istotny wkład w rozwój Unii Europejskiej (europejska wartość dodana). Na szczególną uwagę zasługują kompleksowe, ponadregionalne projekty dotyczące: małej retencji leśnej oraz przeciwdziałania pożarom lasów (Lasy Państwowe), ochrony zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000 (GDOŚ, we współpracy z RDOŚ i Lasy Państwowe), opracowania planów zarządzania dla obszarów Natura 2000 (GDOŚ, we współpracy z RDOŚ) oraz miejskich planów adaptacji dla największych miast Polski (MKiŚ, we współpracy z IOŚ), usuwania barier dla przemieszczania się organizmów wodnych w skali całych zlewni oraz poprawy stanu ekologicznego wód (PGW Wody Polskie - RZGW Kraków), wyposażenia jednostek PSP w specjalistyczny sprzęt (KG PSP). Wymienione projekty są przykładem zintegrowanego podejścia do ochrony środowiska i adaptacji do zmian klimatu, a jednocześnie potencjalnym wzorcem dla realizacji podobnych przedsięwzięć w innych krajach Unii</p>	<p>R.1.4 Wskazana jest identyfikacja i szeroka popularyzacja na potrzeby realizacji FEnIKS 2021-2027 najbardziej efektywnych rozwiązań stosowanych w projektach realizowanych w II OP POIiŚ 2014-2020; m.in. poprzez przygotowanie podręczników dobrych praktyk dla poszczególnych obszarów wsparcia; organizację praktycznych warsztatów oraz wizyt studyjnych.</p>	środowisko	IP/IW FEnIKS 2021-2027	Inwentaryzacja dobrych praktyk, przygotowanie dobrych praktyk, przygotowanie i organizacja programu warsztatów i wizyt studyjnych.	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBSZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
	Europejskiej. Projekt realizowany przez KG PSP ma również wkład w zwiększenie bezpieczeństwa w skali całej Unii Europejskiej, gdyż zakupiony nowoczesny sprzęt jest wykorzystywany do prowadzenia akcji ratowniczych w innych krajach Unii Europejskiej, jak również poza jej granicami.						
5.	<p>W.1.5 W ocenie uczestników badania bardzo pożądaną jest uproszczenie procedury oceny projektów pozakonkursowych. Dotychczasowe zasady oceny tych przedsięwzięć, oparte o podobne kryteria (obejmujące kryteria punktowe), jak projekty konkursowe, wydają się mało efektywne. Kryteria nie stymulują wnioskodawców do zastosowania preferowanych lub najbardziej pożądaných rozwiązań.. Proces oceny nie prowadzi do weryfikacji kluczowych aspektów – spełnienia przez projekt podstawowych standardów, które powinny być warunkiem uzyskania wsparcia.</p> <p>Uczestnicy badania zwracali również uwagę na długi czas oceny projektów, jak również niedostosowanie zakresu formularza wniosku o dofinansowanie do specyfiki projektów.</p>	<p>R.1.5 W przypadku projektów pozakonkursowych należy dążyć do uproszczenia i urealnienia procedury oceny projektów pozakonkursowych. Należy rozważyć rezygnację z etapu oceny merytorycznej w oparciu o kryteria punktowe na rzecz sformułowania merytorycznych kryteriów dostępu określających podstawowe standardy, których spełnienie powinno być weryfikowane na etapie oceny formalnej lub merytorycznej II stopnia. Zmiany powinny być ukierunkowane na znaczące skrócenie czasu oceny wniosków. Wskazane jest również dostosowanie zakresu wymaganych informacji w dokumentacji aplikacyjnej do specyfiki projektów.</p>	środowisko	IZ i IP FEnIKS 2021-2027	Modyfikacja wymogów oraz zasad przygotowania i oceny projektów pozakonkursowych.	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
WNIOSKI I REKOMENDACJE DOTYCZĄCE OBSZARU ADAPTACJI DO ZMIAN KLIMATU							
6.	<p>W.2.1.1 POIiŚ 2014-2020 był kluczowym programem finansującym przedsięwzięcia z zakresu adaptacji do zmian klimatu w Polsce. Cechą wyróżniającą POIiŚ 2014-2020 na tle innych programów i źródeł wsparcia jest znacząca skala efektów w obszarze retencjonowania wody i ochrony przeciwpowodziowej oraz kompleksowy zakres interwencji – program ma charakter wielowymiarowego, dobrze zaprogramowanego, systemowego wsparcia kluczowych obszarów z punktu widzenia lepszej adaptacji do zmian klimatu.. Wpływ interwencji na lepszą adaptację do zmian klimatu jest istotny, długoterminowy oraz wieloaspektowy.</p> <p>W toku badania nie zidentyfikowano efektu nasycenia w żadnym z dotychczasowych obszarów wsparcia. We wszystkich typach dofinansowanych przedsięwzięć występuje natomiast efekt całkowitej lub częściowej dodatkowości.</p>	<p>R.2.1.1 Wsparcie dla przedsięwzięć z zakresu adaptacji do zmian klimatu i przeciwdziałania zagrożeniom naturalnym powinno być kontynuowane w FEnIKS 2021-2027 w podobnym zakresie i na podobnych zasadach jak w POIiŚ 2014-2020 oraz w większej skali finansowej. Większość typów projektów, ze względu na strategiczny charakter i unikalność podmiotów mogących je realizować, powinna być wyłaniana jak dotąd w trybie pozakonkursowym.</p>	środowisko	IZ i IP FEnIKS 2021-2027	Ujęcie odpowiednich zapisów w e-SZOP	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna
7.	<p>W.2.1.2 Zrealizowane przy wsparciu POIiŚ 2014-2020 działania nie zaspokajają w wystarczającym stopniu potrzeb w zakresie szeroko pojętej edukacji klimatycznej.</p> <p>Kształtowanie świadomości społeczeństwa w zakresie adaptacji do zmian klimatu było elementem kilku typów projektów, dofinansowanych w działaniu 2.1 POIiŚ 2014-2020. W pierwotnych założeniach celowi temu służyć miał przede wszystkim dedykowany typ projektu nr 10 ukierunkowany na realizację działań informacyjno-edukacyjne w zakresie zmian</p>	<p>R.2.1.2 Rekomendowane jest położenie większego nacisku na realizację działań edukacyjnych dotyczących zmian klimatycznych i adaptacji do tych zmian. Działania te powinny być prowadzone wielotorowo. Wskazane jest:</p> <p>a. przygotowanie do FEnIKS 2021-2027 przez resort środowiska i</p>	środowisko	IZ i IP FEnIKS 2021-2027	Ujęcie odpowiednich zapisów w e-SZOP. Przygotowanie projektów pozakonkursowych, przygotowanie	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBSZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
	<p>klimatu i adaptacji do nich, jednak ostatecznie nie doszło do jego realizacji. Cel wskaźnikowy przyjęty na poziomie SzOOP odnośnie zasięgu działań edukacyjno-promocyjnych oraz informacyjnych (10 mln osób) nie został zrealizowany. Największy wkład w proces kształtowania świadomości społeczeństwa będzie miał projekt dotyczący budowy bazy wiedzy o zmianach klimatu i adaptacji do ich skutków, realizowany przez IOŚ-PIB. Nadal istnieje jednak duża potrzeba szerszego upowszechnienia materiałów opracowanych w ramach tego projektu.</p>	<p>klimatu, samodzielnie lub we współpracy z innym podmiotem lub podmiotami, ogólnopolskiego projektu wieloletniego dotyczącego podnoszenia świadomości społeczeństwa oraz kluczowych grup zawodowych nt. znaczenia i skutecznych metod adaptacji do zmian klimatu;</p> <p>b. równolegle wskazane jest przeprowadzenie naboru konkursowego realizację projektów edukacyjnych w tym obszarze;</p> <p>c. można rozważyć również przygotowanie projektu grantowego dotyczącego wspierania oddolnych inicjatyw związanych z adaptacją do zmian klimatu i edukacją klimatyczną, np. w formule zbliżonej do pilotażowych projektów realizowanych w MF EOG 2014-2021.</p>			naboru konkursowego.		
WNIOSKI I REKOMENDACJE DOTYCZĄCE OBSZARU GOSPODARKI ODPADAMI							

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
8.	<p>W.2.2.1 Pomiędzy poszczególnymi województwami występują znaczące różnice w zakresie liczby oraz wartości dofinansowanych przedsięwzięć dotyczących podstawowej infrastruktury - ZZO i PSZOK. Dwa regiony nie korzystały ze środków POIiŚ 2014-2020 na infrastrukturę do zagospodarowania odpadów komunalnych (opolskie, świętokrzyskie). Można zidentyfikować również województwa, które korzystały z tych środków w relatywnie niewielkim zakresie (mazowieckie, śląskie, lubuskie), przy czym nie jest to związane ze zróżnicowanym poziomem potrzeb, ale różnym potencjałem beneficjentów w zakresie przygotowania i realizacji projektów do POIiŚ 2014-2020.</p> <p>Biorąc pod uwagę aktualne założenia przyjęte w FEnIKS 2021-2027, które wynikają z przyjętych zasad demarkacji, wysoce prawdopodobne jest utrzymanie lub zwiększenie dysproporcji w wykorzystaniu środków na gospodarkę odpadami komunalnymi, a co za tym idzie pogłębiania dysproporcji w dynamice procesów modernizacyjnych pomiędzy poszczególnymi województwami.</p>	<p>R.2.2.1 Należy rozważyć weryfikację zasad demarkacji pomiędzy programem centralnym, a programami regionalnymi. W FENIKS 2021-2027 wskazane jest co najmniej zastosowanie wyższych progów kosztów, stanowiących demarkację z regionalnymi programami w obszarze gospodarki odpadami. FENIKS powinien koncentrować się na większych inwestycjach o kluczowym znaczeniu dla wdrożenia efektywnego systemu gospodarowania odpadami komunalnymi w skali kraju. Mniejsze i średnie inwestycje powinny być realizowane na poziomie regionów.</p>	środo isko	IZ i IP FEnIKS 2021-2027	Ocena przyjętego modelu linii demarkacyjnej w obszarze gospodarki odpadami po pierwszych naborach wniosków. W przypadku potwierdzenia identyfikowanych problemów wypracowanie założeń dotyczących demarkacji w porozumieniu z kluczowymi interesariuszami.	4 kwartał 2024 r.	Programo wa, operacyjna
9.	<p>W.2.2.2 W jedynym konkursie dedykowanym recylerom w działaniu 2.2 POIiŚ 2014-2020 żaden projekt nie otrzymał dofinansowania. W opinii ekspertów oraz beneficjentów w perspektywie 2021-2027 istnieje ryzyko niskiego zainteresowania potencjalnych wnioskodawców dofinansowaniem instalacji do recyklingu. Jedną z przyczyn</p>	<p>R.2.2.2 Należy rozważyć wdrożenie rozwiązań zwiększających dostępność i atrakcyjność oferty wsparcia dla recykerów. W szczególności:</p>	środo isko	IZ i IW FEnIKS 2021-2027	Ujęcie odpowiednich zapisów w e-SZOP i w założeniach konkursowych.	4 kwartał 2023 r.	Programo wa, operacyjna

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBSZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
	braku zainteresowania środkami POIiŚ 2014-2020 ze strony recyklerów był skomplikowany i rozciągnięty w czasie proces wyboru, oceny i rozliczenia projektów, niepewność związana ze zmianami legislacyjnymi w gospodarce odpadami, jak również dostępność alternatywnych i atrakcyjnych źródeł finansowania przedsięwzięć inwestycyjnych oraz mało atrakcyjny poziom dofinansowania, wynikający z pomocy publicznej.	<ul style="list-style-type: none"> nabór i ocena wniosków powinny być prowadzone w trybie ciągłym; konieczne jest znaczące uproszczenie zasad aplikowania i rozliczenia projektów oraz skrócenie czasu oceny i wyboru przedsięwzięć. 					
WNIOSKI I REKOMENDACJE DOTYCZĄCE OBSZARU GOSPODARKI ŚCIEKOWEJ							
10	<p>W.2.3.1 Zasięg oddziaływania interwencji, jak i efekty, które zostaną osiągnięte dzięki realizacji projektów dofinansowanych w działaniu 2.3 POIiŚ 2014-2020, należy uznać za znaczące w kontekście założeń przyjętych w KPOŚK. Środki POIiŚ 2014-2020 były skoncentrowane na działaniach kluczowych z punktu widzenia spełnienia wymogów dyrektywy ściekowej. Nie mniej jednak jedynie część aglomeracji korzystających ze wsparcia osiągnęła lub osiągnie pełną zgodność z wymogami dyrektywy ściekowej po zakończeniu inwestycji. Finansowane działania inwestycyjne charakteryzowały się różnym poziomem istotności z punktu widzenia spełnienia wymogów dyrektyw ściekowej.</p> <p>Należy zaznaczyć również, że w VI AKPOŚK znajdują się inwestycje o różnym stopniu priorytetowości, w tym inwestycje, których realizacja nie jest kluczowa z punktu widzenia spełnienia wymogów dyrektywy 91/271/EWG.</p>	<p>R.2.3.1 Wsparcie w FENiKS 2021-2027 powinno koncentrować się na aglomeracjach, które nie spełniają wymogów dyrektywy 91/271/EWG oraz działaniach inwestycyjnych, które są kluczowe z punktu widzenia spełnienia warunków wynikających z tej dyrektywy. Na poziomie kryteriów wyboru projektów należy zatem premiować projekty, które w sposób bezpośredni przyczyniają się do spełnienia warunków określonych w dyrektywie 91/271/EWG, jak również przedsięwzięcia kompleksowe obejmujące działania, które umożliwiają</p>	środowisko	IZ i IP FENiKS 2021-2027	Ujęcie odpowiednich zapisów w e-SZOP, kryteriach i w założeniach konkursowych. Wskazane jest również wykonanie przeglądu i ewentualna optymalizacja stosowanych w FENiKS 2021-2027 nowych zasad wyboru projektów w	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBZAR TEMATY CZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
	<p>Kluczowe znaczenie mają inwestycje, które warunkują spełnienie wymogów wynikających z tej dyrektywy ściekowej.</p> <p>Proponowane zmiany w podejściu do kwalifikowania projektów oraz działań inwestycyjnych w FEnKS 2021-2027 są daleko idące. Kierunkowo należy uznać je za trafne, jednak należy mieć na uwadze, że mogą prowadzić do znacznego ograniczenia zakresu przedsięwzięć planowanych przez potencjalnych beneficjentów, w tym przedsięwzięć i działań istotnych z punktu widzenia spełnienia wymogów dyrektywy 91/271/EWG. Należy mieć również na uwadze, że w aglomeracjach zachodzą dynamiczne zmiany wynikające z czynników niezależnych od beneficjentów, np. procesów migracyjnych lub zmian demograficznych.</p>	<p>osiągnięcie pełnej zgodności z wymogami dyrektywy ściekowej.</p> <p>Z uwagi na fakt, że stan zgodności z wymogami dyrektywy 91/271/EWG może ulegać zmianie w czasie, należy założyć jednak elastyczność procesów dotyczących kształtowania i interpretacji zasad wyboru projektów.</p>			obszarze gospodarki ściekowej po pierwszym naborze wniosków.		
11	<p>W.2.3.2 Część aglomeracji korzystających ze wsparcia POIiŚ 2014-2020, które w roku 2016 spełniały wszystkie warunki dyrektywy ściekowej, zgodnie z VI AKPOŚK straciły ten status. Wiązało się to częściowo ze zmianą interpretacji wymogów dyrektywy ściekowej dotyczących wymaganego poziomu skanalizowania, ale również z weryfikacją założeń dotyczących granic i/lub liczby mieszkańców aglomeracji na etapie VI aktualizacji KPOŚK. W części aglomeracji po aktualizacji wzrosła rzeczywista RLM, co pociągnęło za sobą utratę zgodności z art. 3 dyrektywy ściekowej, który odnosi się do poziomu skanalizowania.</p> <p>Na podstawie dostępnych danych wskaźnikowych z systemu monitorowania POIiŚ 2014-2020 określono również, na jakim</p>	<p>R.2.3.2 Kryteria oceny przedsięwzięć w obszarze gospodarki ściekowej powinny stymulować gminy do racjonalizacji planów inwestycyjnych oraz granic aglomeracji. Wsparcie na budowę kanalizacji powinno być ograniczone do obszarów, na których rozwój sieci kanalizacyjnych jest uzasadniony technicznie i ekonomicznie, zgodnie z kryteriami przyjętymi w Rozporządzeniu Ministra</p>	środowisko	IZ i IP FEnKS 2021-2027	Ujęcie odpowiednich zapisów w e-SZOP, kryteriach i w założeniach konkursowych.	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBSZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
	<p>poziomie kształtował się wskaźnik średniej liczby nowych użytkowników przyłączonych lub planowanych do przyłączenia przypadających na 1 km budowanej sieci kanalizacyjnej w projektach POIiŚ 2014-2020². Średnia wartość tego wskaźnika dla dofinansowanych projektów, które zawierały komponent dotyczący budowy sieci kanalizacyjnej, kształtowała się na poziomie około 85 RLM przypadających na km budowanej sieci. Jednocześnie w większości projektów (około 60%) wskaźnik ten był niższy od 90 RLM/km budowanej sieci.</p> <p>Należy zaznaczyć również, że celem zmian wprowadzonych od 2020 r. w <i>Ustawie Prawo Wodne</i>, jak i prac nad VI AKPOŚK, była weryfikacja i racjonalizacja granic aglomeracji oraz planów inwestycyjnych gmin. Gminy były zachęcane do wyłączenia z granic aglomeracji obszarów, które charakteryzują się niskim wskaźnikiem koncentracji, tj. nie spełniają kryteriów określonych w <i>Rozporządzeniu Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 27 lipca 2018 r. w sprawie sposobu wyznaczania obszarów i granic aglomeracji</i>. Te założenia udało się częściowo zrealizować, czego dowodem jest m.in. zmniejszenie liczb RLM w części aglomeracji w VI AKPOŚK względem V AKPOŚK.</p>	Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 27 lipca 2018 r. w sprawie sposobu wyznaczania obszarów i granic aglomeracji.					

² Wskaźnik wyliczono na podstawie wskaźników: Liczba nowych użytkowników sieci kanalizacyjnej, którzy przyłączyli się do sieci w wyniku realizacji projektu [RLM] oraz Długość wybudowanej kanalizacji sanitarnej [km]. Wskaźnik ten nie jest w pełni tożsamy ze wskaźnikiem koncentracji, o którym mowa w *Rozporządzeniu Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 27 lipca 2018 r. w sprawie sposobu wyznaczania obszarów i granic aglomeracji*, jednak może być wykorzystany do oceny tendencji występujących w projektach dofinansowanych ze środków POIiŚ 2014-2020.

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBSZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
WNIOSKI I REKOMENDACJE DOTYCZĄCE OBSZARU OCHRONY PRZYRODY I EDUKACJI EKOLOGICZNEJ							
12	<p>W.2.4.1 Interwencja POIiŚ 2014-2020 w obszarze ochrony przyrody i edukacji ekologicznej będzie miała istotny wkład w wzmocnienie mechanizmów służących ochronie przyrody, jak również innych komponentów środowiska. Analiza zakresu przedsięwzięć dofinansowanych w POIiŚ 2007-2013 oraz POIiŚ 2014-2020 wskazuje na wyraźny progres. Wsparcie oferowane w działaniu 2.4 POIiŚ 2014-2020, za równo na poziomie założeń, jak i faktycznie dofinansowanych projektów, miało charakter kompleksowy i przyczyniło się do wzmocnienia kluczowych ogniw systemu ochrony przyrody.</p> <p>Działania współfinansowane ze środków działania 2.4 POIiŚ 2014-2020 były realizowane we wszystkich województwach, głównie za sprawą projektów pozakonkursowych o zasięgu ogólnopolskim lub ponadregionalnym. Analiza rozkładu przestrzennego projektów wskazuje jednak na duże różnice w ilości przedsięwzięć konkursowych realizowanych w poszczególnych województwach.</p> <p>W przypadku wsparcia działań dotyczyć rozwoju zielonej infrastruktury, w tym udrożnienia korytarzy ekologicznych (typ 2) identyfikowano niewielkie zainteresowanie beneficjentów realizacją tego rodzaju projektów, które są bardzo istotne z punktu widzenia skutecznej ochrony zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych.</p>	<p>R.2.4.1 Wskazane jest wsparcie doradcze beneficjentów o mniejszym potencjale w zakresie przygotowania i realizacji projektów przyrodniczych, w szczególności:</p> <p>a. Wsparcie tego rodzaju jest szczególnie pożądane w regionach, w których w perspektywie finansowej 2014-2020 oraz 2007-2013 realizowano niewielką ilość lub nie realizowano w ogóle projektów konkursowych dotyczących ochrony przyrody w POIiŚ (województwa: łódzkie, świętokrzyskie, śląskie i kujawsko-pomorskie);</p> <p>b. Wskazana jest również wsparcie i aktywizacja regionalnych dyrekcji ochrony środowiska z tych regionów w zakresie przygotowania i realizacji kompleksowych projektów dotyczących ochrony zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych</p>	środowisko	IZ i IP FENIKS 2021-2027	Odpowiednie ukierunkowanie projektu doradczego realizowane przez CKPŚ	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBSZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
	Jednocześnie w działaniu 2.4 POIiŚ 2014-2020 zidentyfikowano dużą liczbę projektów, które można uznać za przykład dobrej praktyki i wzorzec dla realizacji podobnych przedsięwzięć w perspektywie finansowej 2021-2027, zarówno na poziomie FEnIKS, jaki programów regionalnych.	występujących na obszarach Natura 2000; c. Wskazana jest aktywna promocja dobrych praktyk wypracowanych w działaniu 2.4 POIiŚ 2014-2020, stymulowanie współpracy oraz transferu wiedzy na temat najbardziej efektywnych rozwiązań, jak również skutecznych metod ochrony zagrożonych gatunków i siedlisk, m.in. poprzez organizację praktycznych warsztatów oraz wizyt studyjnych.					
13	<p>W.2.4.2 Projekty realizowane w trybie pozakonkursowym i konkursowym uzupełniają się wzajemnie. Przyjęcie mieszanego modelu wyboru projektów umożliwiło:</p> <ul style="list-style-type: none"> • większe zaangażowanie w stosunku do perspektywy finansowej 2007-2013 podmiotów kluczowych z punktu widzenia czynnej ochrony zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000 (GDOŚ i RDOŚ, DGLP i jednostki organizacyjne) – wymienione jednostki realizowały w poprzedniej perspektywie finansowej projekty dotyczące ochrony gatunków i siedlisk na obszarach Natura 2000, jednak w mniejszej skali; • realizację komplementarnych projektów przez inne podmioty – parki narodowe, organizacje pozarządowe, samorządy, 	<p>R.2.4.2 Mieszany model realizacji projektów dotyczących czynnej ochrony zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych, tj. dofinansowanie projektów zarówno w trybie pozakonkursowym, jak i konkursowych, wydaje się optymalny i powinien być kontynuowany w perspektywie finansowej 2021-2027. Można rozważyć zwiększenie zaangażowania środków w</p>	środowisko	IZ i IP FEnIKS 2021-2027	Ujęcie odpowiednich zapisów w e-SZOP	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
	jednostki naukowe i uczelnie, samorządy oraz PGW Wody Polskie.	realizację projektów pozakonkursowych, zwiększając skalę oraz zakres finansowanych przedsięwzięć, jednak większość środków powinna być wydatkowana w trybie konkursowym.					
14	<p>W.2.4.3 Ochrona przyrody jest procesem ciągłym i wymagającym kontynuacji. Według połowy uczestników badania ankietowego CAWI, brak kontynuacji działań realizowanych w projekcie, rozumiany jako brak realizacji podobnych działań (np. działań polegających na kontynuacji zabiegów ochronnych) lub działań komplementarnych po zakończeniu projektu, może skutkować utratą (całkowitą lub częściową) korzyści wynikających z realizacji projektu. Odsetek tego rodzaju wskazań w działaniu 2.4 był dużo wyższy niż w pozostałych działaniach realizowanych w II osi POIiŚ 2014-2020, co wskazuje na bardzo duże znaczenie zapewnienia środków na realizację działań kontynuacyjnych.</p> <p>Ponadto specyfiką działań realizowanych w obszarze czynnej ochrony przyrody jest relatywnie wąskie zasób potencjalnych wykonawców. Dotyczy to w szczególności części zadań wymagających posiadania określonych kwalifikacji, odpowiedniego sprzętu lub specyficznych kompetencji. Dodatkowo zmienność warunków atmosferycznych wiązała się często z koniecznością przesuwania działań ochronnych na</p>	<p>R.2.4.3 Wskazane jest równomierne rozłożenie naborów wniosków konkursowych co najmniej na lata 2023-2026 i dopuszczenie realizacji projektów dotyczących czynnej ochrony zagrożonych gatunków i siedlisk w długim okresie czasu, jeżeli charakter działań ochronnych uzasadnia ich rozciągnięcie w czasie.</p>	środowisko	IZ i IP FEnIKS 2021-2027	Ujęcie odpowiednich zapisów e-SZOP, harmonogramach naborów i w założeniach konkursowych.	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBSZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
	kolejne lata z powodów niezależnych od beneficjenta (np. ciepła zima uniemożliwiająca wejście na teren siedlisk podmokłych i wykonanie koniecznych zabiegów ochronnych). Dzięki długiemu okresowi realizacji projektów pozakonkursowych beneficjanci rozkładali planowane działania w czasie uwzględniając dostępność i moce przerobowe potencjalnych wykonawców, jak również mieli możliwość realizacji zabiegów ochronnych w kolejnych latach w przypadku braku możliwości ich wykonania zgodnie z pierwotnym harmonogramem.						
15	<p>W.2.4.4 W części projektów nie było możliwości realizacji pełnego pakietu kluczowych działań ochronnych, co może stanowić potencjalne zagrożenie dla skutecznej ochrony gatunku lub siedliska. W większości przypadków brak możliwości realizacji pełnego katalogu działań wynikał z czynników pozaprogramowych i jednocześnie niezależnych od beneficjenta (np. brak zgody właściciela lub zarządcy terenu na realizację części działań ochronnych lub regulację stosunków wodnych). Beneficjencie wskazywali jednak również na czynniki programowe, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ograniczenia dotyczące wykupu gruntów; • ograniczenia dotyczące okresu realizacji projektu; • brak możliwości finansowania działań w budynkach prywatnych stanowiących siedlisko dla zagrożonych gatunków nietoperzy; 	<p>R.2.4.4 Wskazane jest dalsze uelastycznienie zasad finansowania działań dotyczących czynnej ochrony zagrożonych gatunków i siedlisk. Proces ten powinien być realizowany we współpracy z przedstawicielami beneficjentów i mieć charakter ciągły. Wskazane jest organizowanie cyklicznych spotkań z przedstawicielami beneficjentów w celu bieżącej identyfikacji ograniczeń lub barier dla skutecznej ochrony zagrożonych gatunków i siedlisk.</p>	środowisko	IZ i IP FEnIKS 2021-2027	Wypracowanie we współpracy z kluczowymi interesariuszami i ujęcie odpowiednich zapisów w wytycznych dotyczących kwalifikowalności wydatków.	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBSZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
	<ul style="list-style-type: none"> • brak mechanizmów zachęt finansowych lub wypłaty rekompensat finansowych dla właścicieli gruntów, na których zlokalizowane są kluczowe siedliska wymagające podjęcia pilnych działań ochronnych. 						
16	<p>W.2.4.5 Istotnym ograniczeniem w przypadku projektów pozakonkursowych dotyczących czynnej ochrony zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych był wymóg realizacji wyłącznie tych działań, które wynikają z ustanowionych PZO dla obszarów Natura 2000. Należy podkreślić, że brak planu zarządzania nie jest tożsamy z brakiem potrzeb ochronnych. Należy mieć również na uwadze, że po roku 2023 część planów zarządzania utraci ważność, a proces ustanowienia nowych dokumentów zarządczych może być odsunięty w czasie. W konsekwencji może wystąpić sytuacja braku możliwości podjęcia lub kontynuacji pilnych działań ochronnych, których zaniechanie może skutkować utratą lub znaczącym pogorszeniem się stanu cennych gatunków i siedlisk przyrodniczych, w tym wspieranych w projektach POIiŚ 2014-2020.</p>	<p>R.2.4.5 Wskazane jest dopuszczenie realizacji (jako komponentu uzupełniającego), zadań ochronnych dla gatunków i siedlisk, dla których nie opracowano planu zarządzania lub plan zarządzania utracił ważność. W szczególności dotyczy to działań kontynuacyjnych.</p>	środowisko	IZ i IP FEnIKS 2021-2027	Ujęcie odpowiednich zapisów e-SZOP i w założeniach konkursowych.	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna
WNIOSKI I REKOMENDACJE DOTYCZĄCE OBSZARU POPRAWY JAKOŚCI ŚRODOWISKA MIEJSKIEGO							
17	<p>W.2.5.1 Z uwagi na bardzo duże zainteresowanie beneficjentów wartość zaangażowanych środków w działanie 2.5 POIiŚ 2014-2020 oraz skala osiągniętych efektów w obszarze zieleni miejskiej jest dużo większa niż zakładano na etapie programowania.</p>	<p>R.2.5.1 Możliwość pozyskania wsparcia na działania dotyczące zieleni miejskiej powinna być utrzymana w FEnIKS 2021-2027. Jednak tego rodzaju działania</p>	środowisko	IZ i IP FEnIKS 2021-2027	Ujęcie odpowiednich zapisów e-SZOP.	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBSZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
	<p>Na podstawie analizy efektu netto można wnioskować, że środki POIiŚ 2014-2020 miały kluczowy wpływ na zwiększenie powierzchni parków zieleńców i terenów zieleni osiedlowej na obszarach miejskich w gminach, które korzystały ze wsparcia na rozwój zieleni miejskiej i przyczyniły się do odwrócenia trendu spadkowego obserwowanego w tym obszarze przed rokiem 2013.</p> <p>Realizowane projekty mają duży potencjał nie tylko w zakresie ochrony bioróżnorodności na obszarach miejskich, ale również w zakresie lepszej adaptacji obszarów zurbanizowanych do zmian klimatu, przy czym w projektach dofinansowanych w działaniu 2.5 POIiŚ 2014-2020 można mówić jedynie o częściowym wykorzystaniu tego potencjału.</p> <p>Można założyć, że możliwość pozyskania wsparcia na cieszące się dużym zainteresowaniem działania dotyczące zieleni miejskiej, będzie stymulowała wnioskodawców do przygotowania szerszych, kompleksowych projektów dotyczących adaptacji miast do zmian klimatu.</p>	<p>powinny być elementem kompleksowych projektów dotyczących adaptacji obszarów miejskich do zmian klimatycznych.</p>					
18	<p>W.2.5.2 Mimo dostępności środków POIiŚ 2014-2020 i ukierunkowaniu ich na rekultywację i remediację terenów zdegradowanych, na realizację tego typu projektów zdecydowała się relatywnie niewielka grupa podmiotów. Przyczyną są liczne ograniczenia formalne, prawne i własnościowe oraz złożony proces przygotowania przedsięwzięć. Wpływ na niewielkie zainteresowanie realizacją działań rekultywacyjnych miały również obowiązujące w POIiŚ</p>	<p>R.2.5.2 Istotne znaczenie z punktu widzenia zwiększenia skali rekultywacji, w szczególności wielkoobszarowych terenów zdegradowanych, jest zapewnienie środków na przygotowanie kluczowych projektów rekultywacyjnych.</p>	środkowisko	IZ, IP i IW FEiKS 2021-2027	Ujęcie odpowiednich zapisów e-SZOP lub w innym właściwym dokumencie związanym z realizacją	4 kwartał 2023 r.	Programowa, operacyjna

LP.	TREŚĆ WNIOSKU I IDENTYFIKACJA ELEMENTÓW RAPORTU KOŃCOWEGO STANOWIĄCYCH PODBUDOWĘ WNIOSKU (NR STRON)	TREŚĆ REKOMENDACJI	OBSZAR TEMATYCZNY	ADRESAT REKOMENDACJI	SPOSÓB WDROŻENIA	TERMIN WDROŻENIA	KLASA REKOMENDACJI
1	2	3	4	5	6	7	8
	<p>2014-2020 założenia programowe wynikające z polityki Unii Europejskiej wyrównywania szkód w środowisku, wynikających z procesów urbanizacji.</p> <p>Biorąc pod uwagę doświadczenia z perspektywy finansowej 2014-2020 pozytywnie należy ocenić dopuszczenie przeznaczenia rekultywowanych gruntów na cele inne niż przyrodnicze, jak również procedowane obecnie zmiany legislacyjne dotyczące rekultywacji wielkoobszarowych terenów zdegradowanych.</p>				<p>inwestycji przygotowawczych i strategicznych, w przypadku braku możliwości wypracowanie wspólnie z NFOŚiGW mechanizmu finansowania ze środków krajowych.</p>		